

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra etiky, psychologie a charitativní práce

Bakalářská práce

Etické otázky náhradního mateřství

Vedoucí práce: Mgr. Martina Pavelková

Autor práce: Jana Rohová

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Forma studia: kombinovaná

Ročník: 3.

2016

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

17. 3. 2016

Jana Rohová

Děkuji vedoucí bakalářské práce Mgr. Martině Pavelkové za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce. Dále bych chtěla poděkovat mé rodině, která mě v průběhu studia podporovala.

Obsah

Úvod.....	5
1 Asistovaná reprodukce a její metody	7
1.1 Náhradní mateřství.....	8
1.1.1 Částečné náhradní mateřství	9
1.1.2 Úplné náhradní mateřství.....	9
1.1.3 Bezplatné a komerční náhradní mateřství	10
2 Právní úprava náhradního mateřství v ČR.....	11
2.1 Historie zákonů týkajících se náhradního mateřství	11
2.2 Současnost a budoucnost zákonných úprav	12
3 Náhradní mateřství v zahraničí	13
3.1 Velká Británie	14
3.2 Indie	16
3.3 Izrael	17
3.4 Ukrajina	18
3.5 Spojené státy americké	20
3.5.1 Florida.....	20
3.5.2 Kalifornie	21
3.5.3 Texas.....	22
4 Hlavní etické otázky u náhradního mateřství	23
4.1 Etické otázky z pohledu lékařství	24
4.1.1 Etické otázky z pohledu medicíny	24
4.1.2 Etické otázky z pohledu psychologie.....	27
4.2 Etické otázky z pohledu sociologie	30
4.3 Etické otázky z pohledu křesťanství	31
4.4 Etické otázky z pohledu práva	32
Závěr	34
Seznam použitých zdrojů.....	36
Abstrakt.....	40
Abstract.....	41

Úvod

Náhradní mateřství je tématem, které se v naší společnosti sice objevuje, ale podle mého názoru je stále málo diskutováno. Mnoho lidí ani neví, co si pod pojmem náhradní (surogační) mateřství představit. Právě z tohoto důvodu jsem se rozhodla napsat bakalářskou práci na toto téma.

V minulosti řešily neplodné páry svou touhu po dítěti převážně adoptí nebo se musely smířit s tím, že děti mít nebudou. Moderní technologie však přináší metodu asistované reprodukce, která nabízí neplodným párům ještě další řešení. Náhradní mateřství je metodou asistované reprodukce, která umožňuje ženám, které z jakéhokoli důvodu nemohou otěhotnět či donosit dítě, splnit si svůj mateřský sen. V praxi probíhá proces tak, že genetický materiál (většinou) pocházející od objednatelského páru je vložen do dělohy náhradní matky, která s dítětem prožije těhotenství, dítě porodí a předá jej objednatelskému páru, který se stane jeho sociálními rodiči. Díky velkému množství nových technologií společnost dospěla do bodu, kdy má svůj vývoj a reprodukci zase o něco více ve svých rukou.

Jako problematický se ukazuje fakt, že náhradní mateřství není v mnoha zemích právně regulováno. Součástí práce tedy bude i přehled zákonných úprav v jednotlivých zemích. V některých státech je umožněno náhradní mateřství pouze za použití genetického materiálu objednatelského páru, v jiných je naopak možné využít i dárcovství, ať už anonymního nebo třeba od příbuzných. Objednatelský pár může v některých případech náhradní matce poskytnout finanční kompenzaci, ve většině zemí je však umožněna pouze finanční kompenzace ušlého zisku a výdajů spojených s těhotenstvím. Naopak například v Indii může být náhradní mateřství zdrojem příjmů, který je ženami vcelku vítán.

V České republice neexistuje žádná zákonná úprava týkající se náhradního mateřství. Jediná zmínka v zákoně je ta, že matkou dítěte je žena, která dítě porodila. To však neřeší mnohé problémy, které mohou v případě surogačního mateřství nastat. Jakékoli dohody mezi objednatelským párem a náhradní matkou tedy využívají mezer v zákoně. V mnoha jiných zemích však zákony týkající se náhradního mateřství existují,

ačkoli se v určitých bodech liší. Každá země se s touto problematikou vypořádala trochu jinak.

Problematika surogačního mateřství s sebou přináší mnoho etických otázek a dilemat. Některé z nich budu zmiňovat v této práci. Vystává zde mnoho etických otázek spojených se samotným procesem dárcovství genetického materiálu, vytvoření embrya ve zkumavce, statutem embrya nebo jeho případnou genetickou zátěží. Další otázky se týkají negativního psychického dopadu celé situace na všechny zúčastněné strany, tedy náhradní matku, objednatelský pár a v neposlední řadě i dítě, které přijde na svět nepřirozeným způsobem. Zaměřím se také na problematiku dehumanizace nenarozeného dítěte, s nímž může být nakládáno jako s věcí, i náhradní matky, která může být brána pouze jako nástroj určený k nošení dětí. V neposlední řadě zmíním i etické otázky z křesťanského pohledu a z právního hlediska.

Cílem této bakalářské práce je objasnění právní úpravy České republiky a jejího vývoje, stejně jako seznámení s právní úpravou v jiných zemích, od kterých by se Česká republika mohla případně inspirovat. Dalším cílem je nastolení etických otázek týkajících se náhradního mateřství, pro lepší přehled jsem tyto etické otázky rozdělila na otázky týkající se medicíny, psychologie, sociologie, křesťanství a práva - jakkoli toto rozdělení není tak jednoduché, jak by se mohlo zdát, protože některé etické otázky zasahují do mnoha oblastí.

1 Asistovaná reprodukce a její metody

Náhradní (surogační) mateřství je metodou asistované reprodukce. Ta je zakotvena v zákoně č. 373/2011 Sb., který říká, že: „Asistovanou reprodukcí se rozumí metody a postupy, při kterých dochází k odběru zárodečných buněk, k manipulaci s nimi, ke vzniku lidského embrya oplodněním vajíčka spermií mimo tělo ženy, k manipulaci s lidskými embryi, včetně jejich uchovávání, a to za účelem umělého oplodnění ženy.“¹ K asistované reprodukci se uchylují páry, u nichž není možné běžné oplodnění. Neplodnost je obvykle definována jako neschopnost počít dítě po roce nechráněného styku.²

Jednou z metod asistované reprodukce je tzv. *umělá inseminace*. Existují dva druhy této metody, a to homologická inseminace a heterologická inseminace. Při inseminaci homologické je použito semeno manžela nebo určeného partnera, při heterologické je použito semeno další osoby, tzv. donátora semene. Tato metoda je používána tam, kde selhává oplodnění koitem z důvodu abnormality mužských nebo ženských reprodukčních orgánů. Je použito semeno, které je získáno masturbací nebo pomocí plastického kondomu při pohlavním styku dvanáct hodin před ovulací. Umělá inseminace také umožňuje selekci pohlaví, pokud je třeba vyloučit vliv nějaké genetické vady vázané na pohlaví. U heterogenní inseminace není doporučováno použít opakovaně semeno od téhož dárce, a to hlavně z důvodu vyloučení rizika neznámého příbuzenství. Můžeme se setkat i s případy, kdy je jako dárce spermatu zvolen blízký příbuzný, např. bratr nebo otec. Pro účely dalšího oplodnění je sperma uchováváno při nízkých teplotách v tzv. spermatických bankách.³

Další metodou asistované reprodukce je metoda *in vitro* (doslova „ve skle“). Ženě je nejprve hormonálně navozena tzv. hyperovulace, při níž dochází k dozrání většího počtu oocytů. Tyto tzv. folikuly, z nichž každý obsahuje jedno vajíčko, jsou pak ženě odebrány, bezprostředně oplodněny partnerovými spermiemi a vznikají embrya. Embrya jsou poté zkoumána v rámci preimplantační diagnostiky, jsou z nich vybrána dvě nejlepší, a ta jsou vpravena do dělohy matky s nadějí, že se alespoň jedno z nich

¹ zákon č. 373/2011 Sb. O specifických zdravotních službách ve znění pozdějších předpisů

² Srov. VÁCHA, M. *Místo, na němž stojíš, je posvátná země*. Brno: Cesta, 2012, s. 55

³ Srov. ONDOK, J. P., *Bioetika, biotechnologie a biomedicína*. Praha: Triton, 2005, s. 85-86

uchytí a nastartuje se těhotenství.⁴ Technika oplodnění *in vitro* s sebou také přináší další možnost, kterou je tzv. náhradní gestace. Při ní je embryo vpraveno do dělohy jiné ženy než té, od které pochází vajíčko. Náhradní gestace je využívána v případech, kdy žena není schopná otěhotnět kvůli anatomické nebo jiné vadě. Jedná se například o ženy, které nemají dělohu, ať už od narození nebo z důvodu odstranění na základě onemocnění.⁵

1.1 Náhradní mateřství

Pokud se zaměříme přímo na náhradní mateřství, poměrně přesnou definici bychom mohli nalézt, v publikaci Velké komentáře - Občanský zákoník II., kde je uvedeno, že o náhradní mateřství se jedná tehdy, pokud náhradní matka (matka hostitelka) donosí a porodí dítě pro někoho jiného, a to zpravidla pro objednatelský pár.⁶ Další vysvětlení nalezneme i v odborném článku Jiřího Haderky: „Jde o situaci, kdy buď za úplatu, nebo snad i bezúplatně je zjednána žena (jejíž osobní stav není rozhodný) a to za účelem, aby se dala uměle inseminovat (zpravidla semenem muže z objednatelského páru manželů) nebo snad aby si dala implantovat embryo, obstarané objednatelským párem, dítě odosila a po porodu je odevzdala objednatelům“⁷

Zatím jedinou institucí v České republice, která přiznává, že nabízí asistenci v této oblasti, je Klinika reprodukční medicíny a gynekologie ve Zlíně. Klinika má však svá pravidla, mezi která patří, že žena z objednatelského páru musí mít anatomickou příčinu neplodnosti. To znamená, že nemá dělohu buď kvůli vrozené vadě, nebo proto, že jí byla chirurgicky odstraněna, nejčastěji kvůli onkologickému onemocnění. Klinika přijímá také ženy, které opakovaně potratily. Je důležité, aby matka z žadatelského páru měla své funkční vaječníky a vajíčko tedy bylo její. Je to kvůli zákonu, který ukládá, že dárkyně zůstává zcela anonymní vůči příjemkyni. Náhradní matka tak nemůže být

⁴ Srov. VÁCHA M., *Místo, na němž stojíš, je posvátná země*, s. 56

⁵ Srov. ONDOK, J. P., *Bioetika, biotechnologie a biomedicína*, s. 86-87

⁶ Srov. HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975)*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 514

⁷ HADERKA, J., *Surogační mateřství*. Právní obzor., 1986, č. 10, s. 917

dárkyní vajíčka, dárkyní by musela být další, cizí žena a to by celou situací komplikovalo.⁸

1.1.1 Částečné náhradní mateřství

Částečným náhradním mateřstvím se rozumí situace, kdy matka, která dítě nosí, je i biologickou matkou dítěte, dítě tedy nese její genetickou informaci. Biologickým otcem dítěte pak může být její současný partner, což znamená, že dítě nenese genetickou informaci svých budoucích plánovaných rodičů, dále muž z neplodného páru, jehož genetickou informaci dítě nese a takový muž má na dítě ze zákona právo, poslední možností je pak anonymní dárce spermatu.⁹

Podobný výklad poskytuje i Tomáš Novák, který částečné mateřství rozděluje na mateřské a otcovské. Definice náhradního mateřství mateřského je podle něj takováto: „Žena toužící po dítěti poskytne vajíčko. To je oplodněno spermií neznámého dárce. Geneticky je dítě výsledkem jejich spolupráce. Manžel oné dámy je sice ne genetickým, leč právoplatným otcem. V časech mého angažování v náhradní rodinné péči, tj. v době, kdy moderní technika proti dnešku pokulhávala, se tomu říkávalo „umělé oplodnění přirozeným způsobem“.¹⁰

Co se týká náhradního mateřství otcovského, definuje ho jako oplodnění vajíčka anonymní dárkyně spermií ženatého muže z páru, který touží mít dítě. Jeho manželka trpí nějakou vadou, např. nefunkčními vaječníky, ale oplodněné vajíčko je schopná donosit a porodit. Podle Tomáše Nováka je pak taková žena „před Bohem i lidmi jeho matkou“. Genetická informace však pochází od otce dítěte a anonymní dárkyně.¹¹

1.1.2 Úplné náhradní mateřství

Úplným náhradním mateřstvím rozumíme situaci, kdy náhradní matka, která prochází procesem těhotenství, není s dítětem, které odnosiла, nikterak geneticky spřízněna.

⁸ Srov. *Náhradní matky porodily už i u nás desítky dětí* [online]

⁹ Srov. *tamtéž*

¹⁰ *Náhradní mateřství: všechny děti jsou naše* [online]

¹¹ *tamtéž*

Úplné náhradní mateřství může mít několik podob. Může nastat situace, kdy žena z neplodného páru poskytne k oplodnění své vajíčko, které je vloženo do těla náhradní matky. V tomto případě pak je žena z neplodného páru zároveň genetickou matkou. Další možností je, že vajíčko bude pocházet od anonymní dárkyně a po oplodnění bude vloženo do dělohy náhradní matky, která jej po porodu předá ženě z neplodného páru. Pokud nastane tato situace, dítě nebude geneticky spřízněno ani s náhradní matkou ani s ženou z neplodného páru. Zde musíme vzít v úvahu i původ spermií. Pokud budou spermie pocházet od muže z neplodného páru, bude zde existovat genetická spřízněnost. Spermie však mohou pocházet i od anonymního dárce.¹²

1.1.3 Bezplatné a komerční náhradní mateřství

Podle zákonů platných v České republice je zde možné pouze bezplatné náhradní mateřství. Je důležité podotknout, že náhradní matka má právo na hrazení nákladů spojeným s těhotenstvím a výživou během těhotenství, náhradu za ušlý zisk (protože nepracovala) atd. Zákon však nedovoluje, aby bylo náhradní mateřství možností přivýdělku, a snaží se tím zabránit porušení právních norem týkajících se obchodování s dětmi a obchodování s lidmi.¹³

Při svém průzkumu jsem však narazila na dvě ženy, které se nebály hovořit o tom, že jsou náhradními matkami a obě shodně potvrzují, že jim byla za tuto „službu“ poskytnuta úplata, která se velmi lišila, v jednom případě dostala matka za „pronájem dělohy“ 90 000,-Kč, v druhém případě to bylo téměř 300 000,-Kč. První matka tvrdila, že částka byla skutečně kompenzační a pokryla její náklady spojené s těhotenstvím, druhá matka nepokrytě přiznává úplatu za pronájem dělohy předanou v hotovosti a najednou bez nutnosti tuto hotovost použít za určitým účelem.

¹² Srov. FRINTA, O., *Asistovaná reprodukce*. Právní fórum, 2005, roč. 2, č. 4, s. 137

¹³ Srov. Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník ve znění pozdějších předpisů

2 Právní úprava náhradního mateřství v ČR

Podle Lubomíra Vondráčka nám trend v ostatních státech ukazuje, že zájem o náhradní mateřství existuje a stále stoupá. Proto není dobré ho přehlížet a je lepší, aby byl upraven předpisy, než realizován bez nich. Je otázkou, zda existuje nutnost pro pronájem dělohy vytvářet nové právní předpisy, které by postup nějakým způsobem regulovaly, či zda je možné aplikovat stávající předpisy. Výklad těchto předpisů však v podstatě říká, že co není zakázáno, je dovoleno.¹⁴

Zde pokládám za důležité zmínit článek 2 odst. 4 Ústavy s textem “ Každý občan může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.”¹⁵ Z tohoto článku vyplývá, že je možné náhradní mateřství provádět, protože to není zákonem zakázané. Nelze se ale plně vyvarovat problémů, zejména v případě, že náhradní mateřství neproběhne podle plánu. Mohou vzniknout situace, u kterých není jasně dané, jak je vyřešit (např. v případě potratu). V minulosti byla jistá snaha o zakotvení a specifikaci surogační smlouvy, ale zatím tato snaha nikdy nevedla k úspěchu.

2.1 Historie zákonů týkajících se náhradního mateřství

V roce 1998 se poprvé v České republice dostala do zákona zmínka o způsobu určení mateřství, a to prostřednictvím §50a zákona o rodině. Ten uvádí, že: „Matkou dítěte je žena, která dítě porodila.“¹⁶ Výklad tohoto paragrafu je však poněkud sporný, protože dítě nutně nemusí nést genetickou informaci ženy, která ho porodí. Tento zákon tedy staví při určování mateřství do popředí porod před samotnou genetickou informací nesenou dítětem. Pro problematiku náhradního mateřství tedy ani zdaleka nenabízí řešení.

¹⁴ Srov. VONDRÁČEK, L., VONDRÁČEK J, DVOŘÁKOVÁ, V. *Pronájem dělohy – náhradní mateřství*. Zdravotnictví v České republice. 2009, roč. 12, č. 3, s. 119

¹⁵ Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky ve znění pozdějších předpisů

¹⁶ Zákon č. 91/1998 Sb., novela zákona o rodině

2.2 Současnost a budoucnost právních úprav

Podle §721 je matkou dítěte žena, která jej porodila. Náhradní mateřství však není v rozporu s našimi zákony. České zákony nijak tuto službu nezakazují. „Kliniky a páry, které se rozhodnou pro náhradní mateřství, tak nedělají nic protizákonného a pouze využívají jakési mezery v našich zákonech. Tou mezerou je fakt, že není zákon, který by tak či onak náhradní mateřství řešil. Je to proces, který u nás není zakázán, ale zároveň není ani povolen, či jinak legislativně řešen“.¹⁷ Nová úprava v §804 však zní „Osvojení je vyloučeno mezi osobami spolu příbuznými v přímé linii a mezi sourozenci. To neplatí v případě náhradního mateřství.“¹⁸ Nějaká zmínka se tedy v zákoně přeci jen nachází. Podle Tomáše Doležala „by měl být institut surogačního mateřství řádně upraven, aby nedocházelo k situacím, kdy se budou „matky“ vzájemně dohadovat, komu dítě patří.“ Institut náhradního mateřství by podle něj měl sloužit skutečně svému účelu, náhradní matka by tedy měla být skutečně matkou pouze náhradní a po narození potomka předat neplodnému objednatelskému páru, protože do smluvního vztahu vstupuje přesně s tímto cílem a je za to náležitě odměněna.¹⁹

Tím, že surogační mateřství není nijak zákonně řešeno, se dostáváme k dalším problémům. Smlouva o náhradním mateřství je právně nevynutitelná a proto může nastat řada problémů v případě potratu, či jiných komplikací.²⁰ Další problém by mohl nastat, pokud by dítě odmítla náhradní matka a zároveň i genetická matka, dítě by se tak dostalo do pozice „nechtěného plnění“.²¹

Co se týče budoucnosti zákonných úprav, domnívám se, že by bylo vhodné začlenit surogační mateřství do zákona a tím předejít jakýmkoli nejasnostem se surogačním mateřstvím spojených. Za vhodné pokládám například rozšíření §721, který uvádí, že matkou dítěte je žena, která dítě porodila. Podle mého názoru by bylo dobré tento paragraf rozšířit o informace týkající se surogačního mateřství. Dále se domnívám,

¹⁷ *Náhradní matky porodily už i u nás desítky dětí* [online]

¹⁸ BĚLOHLÁVEK, A. J., ČERNÝ, F., JUNGWIRTHOVÁ, M., KLÍMA, P., PROFELDOVÁ, T., ŠROTOVÁ, E., *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 277

¹⁹ *Srov. Návrh nového občanského zákoníku a surogační mateřství*, [online]

²⁰ Srov. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 282

²¹ Srov. HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975)*, s. 515

že by bylo vhodné stanovit závaznou podobu smlouvy o náhradním mateřství, která by předcházela jakýmkoli problémům, které mohou vzniknout v průběhu těhotenství, při porodu a při odevzdávání dítěte. Jak již bylo uvedeno, v současné době se využívá pouze mezer v zákoně, nedomnívám se však, že by toto řešení bylo šťastným.

3 Náhradní mateřství v zahraničí

V různých zahraničních zemích se můžeme setkat s různorodým přístupem k problematice náhradního mateřství. Každý konkrétní stát má k této problematice svůj vlastní přístup, což je pochopitelné a závisí to na mnoha faktorech, např. politických, náboženských či sociálních. Je velmi obtížné posoudit, který přístup je správný a kde by se případně Česká republika mohla inspirovat při změně právních úprav. V některých státech je surogační mateřství absolutně zakázáno, např. v Polsku, Francii, Německu, Španělsku, Dánsku nebo Chorvatsku.²² V dalších zemích, jakými jsou např. Velká Británie, Izrael, Ukrajina a některé státy USA je surogační mateřství povoleno, avšak pouze jeho nekomerční forma. V Indii je pak povolena i komerční forma náhradního mateřství.

Je zajímavé, že jistých ambivalencí ve vnímání problematiky je možné si všimnout již na základě termínů, které jsou užívány a stát od státu se liší. V Austrálii jsou metody asistované reprodukce označovány jako metody "abnormálního" rozmnožování, v Anglii se setkáme s termínem "nepřirozené" rozmnožování a ve Spojených státech je užíván termín „umělá reprodukce“.²³

„Vrcholná světová odborná a vědecká organizace v gynekologii a porodnictví (FIGO - International Federation of Gynecology and Obstetrics) již v roce 2009 stanovila podmínky, za kterých je realizace náhradního mateřství přijatelná. Prakticky stejně se k problematice staví i Evropská společnost pro lidskou reprodukci a embryologii (ESHRE), která je vrcholnou vědeckou medicínskou autoritou v oblasti reprodukční

²² Srov. *Šance na vlastní život* [online]

²³ ANNAS, George, J. *Making Babies without Sex: The Law and the profits*. Public health and law. 2012, roč. 74, č. 12, s. 1415

medicíny ve světě.²⁴ V následujících podkapitolách se budu snažit přiblížit právní systém týkající se surogačního mateřství ve vybraných zemích. Zajímaly mne hlavně země, kde je surogační mateřství nějakým způsobem upraveno či ukotveno v zákoně. Česká republika by se v budoucnu mohla těmito zákonnými úpravami nějakým způsobem inspirovat. V mnoha dalších zemích je náhradní mateřství buď zakázáno nebo ho zákon vůbec neupravuje (podobně jako v České republice).

3.1 Velká Británie

Tuto zemi jsem vybrala, protože jsem v ní několik let žila, je mi tedy blízké smýšlení lidí v ní žijících. Dalo by se říci, že legislativa Velké Británie co se týče surogačního mateřství je poněkud napřed a Česká republika by zde s velkou pravděpodobností mohla hledat inspiraci pro své budoucí zákonné úpravy. Velká Británie je jednou z mála zemí, která náhradní mateřství umožňuje a tato problematika je ukotvena v zákoně. Existují tři základní předpisy, které se problematikou zabývají, a to „Surrogacy Arrangement Act“²⁵ z roku 1985, „The Human Fertilization and Embryology Act“²⁶ z roku 1990 a „The Human Fertilization and Embryology Act“ z roku 2008.²⁷

Surrogacy arrangement act popisuje náhradní matku jako ženu, která nese dítě na základě domluvy, která byla utvořena buď před oplodněním, nebo v průběhu těhotenství, pokud se k rodičovské zodpovědnosti hlásí jiná osoba nebo osoby. Úmluva týkající se náhradního mateřství staví ženu, která je nositelkou dítěte, do pozice náhradní matky, a to od samého začátku těhotenství nebo vznikem dohody během těhotenství. Tento zákon však hovoří o nepřípustnosti komerční formy náhradního mateřství, dokonce je v něm obsažen zákaz inzerce, zprostředkování a dalších podobných činností s komerčním náhradním mateřstvím souvisejících. Přesto je však možné požadovat náhradu nákladů spojených s mateřstvím a porodem.²⁸

²⁴ *Šance na vlastní život* [online]

²⁵ Srov. *Surrogacy Arrangement Act 1985* [online]

²⁶ Srov. *The Human Fertilization and Embryology Act 1990* [online]

²⁷ Srov. *The Human Fertilization and Embryology Act 2008* [online]

²⁸ Srov. *Surrogacy Arrangement Act 1985* [online]

U zákona „The Human Fertilization and Embryology Act“ z roku 1990 je důležitá hlavně jeho druhá část „Parenthood in cases involving assisted reproduction“. Tento zákon popisuje celou řadu skutečností souvisejících s asistovanou reprodukcí a surogačním mateřstvím, upravuje problematiku asistované reprodukce obecně. Zabývá se uchováváním genetického materiálu, výzkumnou činností na embryích a nakládáním s embryi. Důležité je zřízení „The Human Fertilisation and Embryology Authority“, nezávislého úřadu, který se zabývá supervizní činností zdravotnických středisek provádějících asistovanou reprodukci.²⁹

„The Human Fertilization and Embryology act“ uvádí, že matkou dítěte je žena, do které bylo vpraveno embryo, což ale neplatí v případě, že dítě bude po svém narození adoptováno. Zákon také uvádí, že pokud v době oplodnění ženy, vpravení embrya nebo vajíčka a semene do dělohy ženy, byla vytvořena úmluva, že matkou dítěte bude jiná žena než nositelka plodu, a jsou řádně dohodnuty všechny podmínky, mělo by být na ženu, s níž byla úmluva dohodnuta, v budoucnu nahlíženo jako na matku dítěte. Dohoda mezi ženou nesoucí plod a jeho budoucí matkou musí být řádně sepsána. Problémem však může být, že tato smlouva je právně nevymahatelná, pokud si tedy žena v průběhu těhotenství vytvoří vtaž ke svému dítěti a dítě následně odmítne odevzdat, objednatelský pár nemá žádnou možnost, jak dítě dostat do své péče.³⁰

V zákoně jsou dále stanoveny podmínky, které musí objednatelský pár splňovat, aby mohl dostat dítě do své péče. Jednou z podmínek je genetická vazba dítěte k jednomu nebo oběma rodičům, další podmínkou je pak manželství objednatelského páru (to se mění s novelou z roku 2008). Náhradní matka a její partner musí souhlasit s osvojením dítěte objednatelským párem.³¹

„The human fertilization and embryology act“ z roku 2008 navazuje na zákon z roku 1990, přináší s sebou však určité změny. Ty se týkají hlavně toho, kdo spadá do kategorie objednatelských párů. Nově mohou žádat také nesezdané páry nebo páry homosexuální.³²

²⁹ Srov. *The Human Fertilization and Embryology Act 1990* [online]

³⁰ Srov. tamtéž

³¹ Srov. tamtéž

³² Srov. *The Human Fertilization and Embryology Act 2008* [online]

Zdravotnický úřad HFEA nedávno udělil Velké Británii první povolení v dějinách pro genetickou modifikaci embryí. K těmto výzkumům budou použita právě embrya procedur umělého oplodnění, která by byla jinak zničena. Tato geneticky modifikovaná embrya však budou určena jen pro výzkum a prozatím nesmějí být vpravována do těl žen. Vědci se s pomocí technologie na úpravu genetického kódu chystají vstoupit do genetického kódu embryí, oddělit jednotlivé články DNA a zkoumat, jak se podílejí na raném vývoji embryí, což by v budoucnu mohlo přinést řešení na mnohé genetické vady, některé další by se ale mohly objevit.³³ Podle mého názoru bude etická stránka těchto výzkumů a jejich povolení předmětem diskuzí a výsledky výzkumů by také mohly být v budoucnosti jednoduše zneužity.

3.2 Indie

V Indii je od roku 2002 povoleno komerční náhradní mateřství. Indie se stává destinací „surogačního turismu“, protože pro mnoho objednatelských párů je to jedna z možností, která je velmi cenově dostupná. Indické kliniky se stávají konkurenceschopnější a přicházejí s velkým výběrem indických náhradních matek. Podle indických zákonů musí být uzavřena smlouva mezi objednatelským párem a „Assisted Reproductive Technique Clinics“ (ART)³⁴

V roce 2005 Indie volala po potřebě vytvoření právních předpisů týkajících se regulace asistované reprodukce a práv a povinností smluvních stran, proto byl předložen 228th Report “Need for legislation to regulate assisted reproductive technology clinics as well as rights and obligations of parties to a surrogacy.”³⁵ Podle něj by surogační smlouva by měla zůstat nezměněna, měla by obsahovat souhlas náhradní matky nést dítě, souhlas manžela a dalších rodinných příslušníků, informace o postupech umělého oplodnění, úhradu všech přiměřených nákladů spojených s těhotenstvím, souhlas s předáním dítěte objednatelskému páru atd. Rozdíl však by měl být v tom, že smlouva by neměla sloužit ke komerčním účelům. Dále by měla smlouva obsahovat

³³ Srov. *Britové začnou geneticky modifikovat lidská embrya* [online]

³⁴ Srov. *Surrogacy laws in India* [online]

³⁵ Srov. tamtéž

informace o finanční kompenzaci pro dítě, pokud by došlo k úmrtí na straně objednatelského páru před vlastním porodem nebo pokud by došlo u páru k rozvodu a nikdo by si nechtěl dítě ponechat. Smlouva by také měla náhradní matce zaručit uhrazení nákladů spojených se zdravotním pojištěním. Jeden z objednatelského páru by měl být také dárce vajíčka nebo spermie, a to z důvodu biologické vazby k dítěti, která by měla zaručit větší náklonnost k dítěti. Náklonnost k dítěti vychází především z biologického vztahu. Tím by se mohla minimalizovat šance na zneužití dítěte a podobné praktiky. V případě, že je objednatelem pouze jeden rodič, měl by také být dárce. V opačném případě by bylo vhodné přemýšlet spíše o adopci. Dítě by dále mělo automaticky přecházet do péče objednatelského páru bez nutnosti žádání o svěření do péče. Rodný list dítěte by měl obsahovat pouze jména rodičů z objednatelského páru. Měla by být zachována práva na soukromí na straně náhradní matky i matky z objednatelského páru. Výběr pohlaví dítěte by měl být zakázán. Zákon by měl do značné míry regulovat podnikání a obchod v oblasti surogačního mateřství a měl by přispět k omezení komerčního surogačního mateřství.³⁶

Od roku 2013 je zákon zahrnující tyto úpravy stále diskutován, zatím ale surogační turistika v Indii stále vzkvétá. Indická vláda se nechala slyšet, že zakáže komerční surogační mateřství a bude ho penalizovat, zatím se však nic nezměnilo. Hlavním důvodem proti zákazu surogačního mateřství je fakt, že surogační matka se může sama rozhodnout jí být a může za své těhotenství inkasovat peníze, které by jinak musela vydělávat těžkou a náročnou prací.³⁷

3.3 Izrael

Další zemí, která povoluje surogační mateřství, je Izrael. Jedná se o první zemi na světě, která měla problematiku surogačního mateřství ukotvenou v zákoně „Embryo Carrying Agreement Law“ z roku 1996. Tento zákon mluví o tom, že surogační smlouvy jsou kontrolovány státem, každá surogační smlouva musí být schválena komisí, kterou stát ustanoví, a je dohlíženo na její naplnění. V komisi musí být dva gynekologové,

³⁶

Srov. tamtéž

³⁷

Srov. *India bans foreigners from hiring surrogate mothers* [online]

specialista na interní medicínu, klinický psycholog, sociální pracovník, právník jako zástupce lidu a také duchovní stejného vyznání jaké má objednatelský pár a náhradní matka.³⁸

Je důležité zmínit, že v této zemi je povoleno pouze úplné náhradní mateřství, nikoli však částečné. Náhradní matka tedy nesmí být geneticky spřízněna s dítětem. Protože zde musí být splněna podmínka genetické nespřízněnosti, musí být použita buď vajíčka ženy z objednatelského páru nebo vajíčka dárkyně. Embryo je vytvořeno na základě spojení vajíčka pocházejícího od ženy z objednatelského páru či od dárkyně a spermií pocházející od muže z neplodného páru pomocí metody IVF (In vitro Fertilization). Poté je vloženo do dělohy náhradní matky, která projde procesem těhotenství a porodu.³⁹

Objednatelský pár se stane rodiči dítěte se všemi právy a nemusí se podrobovat procesu osvojení. Náhradní matka by měla právo na dítě, pokud by odstoupila od surogační smlouvy již v průběhu těhotenství, jinak její právo být rodičem zaniká. Právo být objednatelským párem mají jen heterosexuální neplodné páry s izraelským občanstvím, jakkoli se různé organizace snaží o začlenění práv jednotlivců či homosexuálních a lesbických párů do této problematiky. Žena z neplodného páru musí prokázat, že není schopna těhotenství či donošení dítěte z důvodu vysokého zdravotního rizika. Náhradní matka musí také splňovat řadu podmínek. Má se jednat o ženu, která je svobodná, rozvedená nebo vdova a již má nějaké potomky. Existuje ještě další podmínka, kterou je společné náboženství náhradní matky a objednatelského páru. Je to z toho důvodu, aby byl jasný náboženský status dítěte. Pokud však ani náhradní matka ani objednatelský pár nejsou židé, členové komise mohou od této podmínky upustit.⁴⁰

3.4 Ukrajina

Náhradní mateřství je na území Ukrajiny zcela legální, a to včetně komerčního náhradního mateřství, darování vajíček i spermatu. Ukrajinské zákony týkající se

³⁸ Srov. *Reproduction and abortion: law and policy* [online]

³⁹ Srov. *Surrogacy in Israel* [online]

⁴⁰ Srov. *Reproduction and abortion: law and policy* [online]

náhradního mateřství jsou nejbenevolentnější na světě a plně podporují reprodukční práva jednotlivce. Náhradní mateřství je oficiálně upraveno článkem 123 ukrajinského zákona o rodině a vyhláškou 24 ukrajinského Ministerstva zdravotnictví. Zákon umožňuje vybrat si mezi náhradním mateřstvím gestačním, darováním vajíčka či spermie, speciálními programy na adopci embryí a kombinacemi všech těchto možností. Nejsou zde potřeba žádná speciální povolení. Je však potřeba písemný informovaný souhlas všech zúčastněných stran (náhradní matky a objednatelského páru), které se účastní programu náhradního mateřství. Náhradní matka by měla být ve věku mezi dvaceti a čtyřiceti lety. Musí být psychicky a somaticky zdravá a musí mít alespoň jednoho vlastního potomka. Nezáleží na tom, zda je svobodná či vdaná. Náhradní matka by neměla mít žádný vztah k objednatelskému páru.⁴¹

Ukrajínští zákonodárci zvolili logičtější a jednodušší přístup k náhradnímu mateřství ve srovnání s ostatními evropskými zeměmi. Ukrajinské právní předpisy umožňují rodičům z objednatelského páru, kteří jsou součástí programu náhradního rodičovství, aby jejich jména byla uvedena v rodném listě dítěte narozeného náhradní matce od samého počátku. Dítě je právně považováno za potomka objednatelského páru od samého okamžiku početí. Náhradní matka si nemůže po porodu dítě ponechat. Dokonce pokud zde není žádná biologická vazba mezi dítětem a objednatelským párem z toho důvodu, že vajíčko a spermie pochází od dárce, budou jejich jména zanesena do rodného listu na základě bodu 3 článku 123 ukrajinského zákona o rodině.⁴²

Obecně lze říci, že právní situace na Ukrajině je, co se týče náhradního mateřství, velmi příznivá, je zde povolen embryologický výzkum i darování embryí na komerční úrovni. Ženy, které nemají vztah, mohou využít programu darování semene, ať už od známého či neznámého dárce.⁴³

⁴¹ Srov. *Surrogacy in Ukraine* [online]

⁴² Srov. tamtéž

⁴³ Srov. tamtéž

3.5 Spojené státy americké

Spojené státy americké nemají jednotnou právní úpravu náhradního mateřství, zákonná úprava této problematiky je zakotvena v jurisdikci jednotlivých států a stát od státu se velmi liší. Náhradní mateřství je povoleno v Texasu či na Floridě. Zákony týkající se náhradního mateřství v Kalifornii, Illinois, Arkansasu a Massachusetts náhradní mateřství také povolují. Naopak například v Indianě, státě New York, v Michiganu, Novém Mexiku, Arizoně, Utahu či Washingtonu je náhradní mateřství absolutně zakázáno. Tyto státy kriminalizují komerční náhradní mateřství. V dalších státech právní úprava náhradního mateřství vůbec neexistuje (např. Georgia či Montana). Situace v těchto státech by se dala přirovnat k situaci v České republice.⁴⁴

3.5.1 Florida

Ve státě Florida se můžeme setkat s částečným i úplným náhradním mateřstvím. Obě tyto možnosti jsou povoleny zákonem. Komerční náhradní mateřství je zde zakázáno, zákon však povoluje uhrazení nákladů spojených s těhotenstvím. Pokud se jedná o náhradní mateřství úplné, dohoda může být soudně vymáhána, pokud se však jedná o náhradní mateřství částečné, je dohoda nevynutitelná.⁴⁵

Důležitým zákonem týkajícím se genetického náhradního mateřství je zákon „Florida Statute 63.2012(1)(i)“. Zákon nařizuje, že objednatelský pár musí mít s náhradní matkou sepsanou surogační smlouvu, ve které bude zakotveno, že po porodu bude dítě svěřeno do péče objednatelského páru a tímto párem dojde k adopci dítěte. Smlouva musí být vyhotovena ještě před porodem a musí být podepsána oběma smluvními stranami.⁴⁶

Zákon, který řeší gestační náhradní mateřství, je „Florida Statute 742.15“. Objednatelský pár je povinen uzavřít písemnou dohodu o odnošení dítěte s náhradní matkou. V dohodě je obsaženo, že objednatelský pár bude zapsán do rodného listu

⁴⁴ Srov. *Surrogacy tourism skyrockets in US as wealthy international couples take advantage of lax American laws* [online]

⁴⁵ Srov. *Egg donation and surrogacy in Florida: a safe haven* [online]

⁴⁶ Srov. tamtéž

dítěte. Dohoda musí být následně schválena soudem, který kontroluje všechny její náležitosti. Po porodu je dítě předáno objednatelskému páru. Co se týká finanční kompenzace, je řešena obdobně jako v případech tradičního náhradního mateřství, náhradní matce jsou tedy kompenzovány náklady spojené s těhotenstvím bez nároku na jakoukoli další odměnu.⁴⁷

3.5.2 Kalifornie

Přestože v Kalifornii neexistuje žádný zákon o náhradním mateřství, tato země akceptuje dohody týkající se náhradního mateřství, a to dokonce dohody zahrnující lesbické ženy, gaye, bisexuály a transsexuály. Náhradní mateřství však může být uznáno pouze prostřednictvím soudu. V Kalifornii je možné nechat se zapsat jako rodiče dítěte již v době těhotenství náhradní matky, stačí jen požádat soud o uznání rodičovství pro děti narozené náhradní matce v určitém období. Může trvat i několik měsíců, než soud dojde k rozsudku, většinou kvůli nutnosti přezkoumání všech dokumentů. Pokud tedy objednatelský pár chce využít této možnosti, obvykle podává žádost k soudu mezi čtvrtým a sedmým měsícem těhotenství náhradní matky. Tato praxe je prováděna velmi běžně, žadatelé už se ani osobně nedostavují k soudu, jen podají žádost. Při samotném porodu je nutné předložit v nemocnici kopii rozsudku, na základě kterého jsou vyplněny potřebné dokumenty a dítě je předáno objednatelskému páru.⁴⁸

Kalifornské soudy již v minulosti uznaly mnoho smluv týkajících se náhradního mateřství a v tomto trendu se pokračuje. Jedním z nejznámějších případů, který se týkal mateřských práv, byl případ *Johnson v. Calvert*, o kterém se jednalo právě v Kalifornii v roce 1993. Šlo o případ gestačního náhradního mateřství, kde náhradní matka odosila vajíčko ženy z objednatelského páru. Kalifornský nejvyšší soud rozhodl, že žena, která nemůže sama dítě donosit, ale poskytla své vajíčko náhradní matce, by měla být považována za matku dítěte. Stejně by mělo být postupováno, pokud objednatelský pár

⁴⁷

Srov. tamtéž

⁴⁸

Srov. *Surrogacy laws* [online]

využije vajíčko od dárkyně.⁴⁹

V roce 1994 kalifornský odvolací soud řešil případ rodiny Moschetta a otázku určení rodičovství v případě tradičního náhradního mateřství, tedy případě, ve kterém je náhradní matka zároveň přispěvatelkou vajíčka. Objednatelský pár se rozešel a nebylo jasné, kdo má na dítě nárok. Soudní dvůr rozhodl, že zákonnými rodiči dítěte jsou otec z objednatelského páru a náhradní matka. Matce z objednatelského páru rodičovská práva uznána nebyla.⁵⁰

V roce 1998 projednával soud případ „Buzzanca“, na kterém můžeme vidět, jak složitý může proces náhradního mateřství být. Jednalo se o to, že bylo použito semeno dárce a vajíčko dárkyně, náhradní matka tedy s dítětem nebyla absolutně geneticky spřízněna, avšak objednatelský pár také ne. Objevilo se tedy šest jedinců, kteří mohli být potencionálními rodiči dítěte po právní stránce, a to dárkyně vajíčka, dárce spermií, muž a žena z objednatelského páru, náhradní matka a její manžel. Soud nakonec shledal, že pokud bylo použito semeno a vajíčko od dárců, náhradní matka s dítětem nebyla geneticky spřízněna, proto dítě právně náleží objednatelskému páru.⁵¹

V roce 1999 Nejvyšší kalifornský soud rozhodoval v případě Drewitt-Barlowse, kde rodiče stejného pohlaví žádali, aby do rodného listu dítěte byla zanesena obě jejich jména a oba tedy figurovali jako rodiče po právní stránce. Pár u soudu uspěl a případ je velmi často využíván jako precedent po celém světě. V roce 2005 pak soud ve třech případech rozhodl, že objednatelským párem mohou být dvě ženy, které mohou získat dítě prostřednictvím procesu náhradního mateřství.⁵²

3.5.3 Texas

V Texasu jsou zákony surogačnímu mateřství také nakloněny, od roku 2003 je problematika zakotvena v zákoně. V tomto státě je povoleno pouze náhradní mateřství gestační, vajíčka tedy nesmí pocházet od náhradní matky. Je to z toho důvodu, aby

⁴⁹ Srov. tamtéž

⁵⁰ Srov. tamtéž

⁵¹ Srov. tamtéž

⁵² Srov. tamtéž

náhradní matka neměla žádnou biologickou vazbu k dítěti, které nosí. Zákon vyžaduje, aby gestační smlouva byla uzavřena alespoň čtrnáct dní před vložení embrya do dělohy náhradní matky. Součástí smlouvy musí být také informace týkající se možných rizik a komplikací spojených s procesem, které jsou poskytnuty klinikou, ve které proběhne oplodnění náhradní matky. Dalším požadavkem je, aby objednatelský pár byl sezdáný.⁵³

Pokud je těhotenství potvrzeno, gestační smlouva je předána soudu, který ji uzná za platnou, pokud jsou splněny všechny náležitosti. První z nich je, že smluvní strany chápou dohodu a souhlasí s ní. Dále je nutný lékařský posudek, který shledává ženu z objednatelského páru neschopnou počít, donosit či porodit dítě (nebo by pro ni proces těhotenství a porodu byl příliš rizikový). Náhradní matka musí mít za sebou již jedno těhotenství a další těhotenství a porod pro ni nepředstavují nepřiměřené riziko s ohledem na její tělesný a duševní stav. Ve smlouvě musí být také zmíněno, kdo je zodpovědný za náklady spojené s těhotenstvím a porodem. Po narození dítěte jsou muž a žena z objednatelského páru automaticky zapsáni do rodného listu dítěte jako matka a otec.⁵⁴

Texaský zákon se nezmiňuje o náhradním mateřství pro jedince žijící samostatně, stejně tak nemluví o případech, kdy objednatelským párem jsou jedinci stejného pohlaví. Tato problematika je pak řešena soudně.⁵⁵

4 Hlavní etické otázky u náhradního mateřství

Metody asistované reprodukce přinášejí novou naději pro neplodné páry, které si přejí mít děti, ale zároveň jsou spojeny s mnoha etickými otázkami. Náhradní mateřství je problematické kvůli narušení vnímání tradičních hodnot a pojmů, jakými jsou matka, otec a rodina.⁵⁶

⁵³ Srov. *Surrogacy Texas* [online]

⁵⁴ tamtéž

⁵⁵ tamtéž

⁵⁶ Srov. COOK, R., S. D. SCLATER a F. KAGANAS, *Surrogate motherhood: International perspectives*. Portland: Hart Publishing. 2003, s. 5

„Reprodukční medicína prošla za posledních několik let bouřlivým vývojem. Náhradní mateřství je poměrně nová metoda (první případ byl zaznamenán v r. 1985) a stejně jako např. asistovaná reprodukce nebo antikoncepce v minulosti může být tato metoda nebo některé její aspekty veřejností vnímány jako kontroverzní. Někomu se náhradní mateřství může jevit jako morální problém. Co když ho budou žádat i ženy, kterým se do těhotenství prostě jen nechce? A co když budou chtít náhradní matky finanční odměnu?“⁵⁷

V následujících kapitolách se budu věnovat etickým otázkám, které jsou spojeny s problematikou surogačního mateřství, a to z pohledu medicíny, psychologie, sociologie, práva a křesťanství. Budu se snažit nastínit alespoň základní etická dilemata, která problematika náhradního mateřství přináší.

4.1 Etické otázky z pohledu lékařství

V této kapitole se zaměřím na etické otázky z pohledu medicíny a psychologie. Co se týče medicíny, vyvstává zde mnoho etických otázek spojených se samotným procesem dárcovství genetického materiálu, vytvoření embrya ve zkumavce, statusem embrya nebo jeho případnou genetickou zátěží.

V kapitole Etické otázky z pohledu psychologie se pak zaměřím na negativní psychický dopad celé situace na všechny zúčastněné strany, tedy náhradní matku, objednatelský pár a v neposlední řadě i dítě, které přijde na svět nepřírozeným způsobem. Bude zde zmíněna problematika zpřetrhávání a navazování vazeb, možné dopady celého procesu na psychický vývoj dítěte i problematika psychické zátěže při objasňování jeho původu.

4.1.1 Etické otázky z pohledu medicíny

„WHO (Světová zdravotnická organizace) definovala nedobrovolnou bezdětnost jako nemoc. Z toho vyplývá, že neplodné páry mají právo být léčeny všemi dostupnými

⁵⁷ *Náhradní mateřství: nová naděje nebo etický problém* [online]

prostředky současné reprodukční medicíny. V současnosti se narodí přibližně 7% dětí po úspěšné léčbě neplodnosti a z toho je asi polovina počata metodami asistované reprodukce.⁵⁸

Setkáváme se s názory vědců a lékařů, kteří tvrdí, že embryo má status potenciální lidské bytosti. Ilona Haasová ve svém článku tvrdí, že většina etických výborů dospěla k názoru, že status lidské bytosti je embryu přiřčen až po prvních 14 dnech života, tedy v době, kdy se začnou tvořit první primitivní nervové buňky. Tento názor, zastávaný podle ní především odbornou veřejností a většinou párů podstupujících asistovanou reprodukci, vede k závěru, že nakládání s embryem na počátku jeho života není v rozporu s etikou, neboť se nejedná o lidskou bytost.⁵⁹ Je však toto stanovisko správné? Není nějak možné, aby „dětí ze zkumavky“ byly tímto procesem do budoucna určitým způsobem ovlivněny?

Naproti tomu přední český embryolog P. Hach vnímá metody asistované reprodukce jako porušení principu nedotknutelnosti lidské bytosti, pohrdání základními principy úcty k životu jako takovému a úcty k lidskému jedinci jako neopakovatelnému daru, na který není žádný nárok či právo. Dále poukazuje na fakt, že nepřirozené metody výroby embryí by mohly v budoucnu vést ke klonování lidí a zneužití původně dobře míněných zákroků.⁶⁰

Dalším velmi diskutovaným etickým problémem v procesu asistované reprodukce je darování spermií, vajíčka či embrya. Jde o to, že do procesu reprodukce je zahrnuta třetí strana. Nabízí se zde otázka, zda nedojde k prolomení instituce manželství a rodiny. Další otázkou je, jak se dítě v budoucnu vyrovná se svojí identitou a zda má právo znát své biologické rodiče (pokud je muž z objednatelského páru zároveň dárce spermií, pak svoji matku)? Co se týče sociálních rodičů dítěte, vyrovnají se s jeho genetickou zátěží, která se může objevit?⁶¹

Další problém s sebou přináší vlastní anonymita dárce genetického materiálu, tedy

⁵⁸ HAASOVÁ, I., *Etika asistované reprodukce*. Sexuální a reprodukční medicína pro praxi. 2012, roč. 13, č. 6, s. 254

⁵⁹ Srov. tamtéž

⁶⁰ Srov. HACH, P., *Metody asistované reprodukce a jejich etické problémy*. Scripta Bioethica, 2004, roč. 4, č. 2, s. 15

⁶¹ Srov. HAASOVÁ, I., *Etika asistované reprodukce*, s. 254-255

spermií, vajíček či embryí. Centra asistované reprodukce v České republice jsou povinny respektovat anonymitu dárce. V praxi se tak registruje pouze několik základních údajů. Do evidence centra asistované reprodukce i do centrálního registru dárců je zaveden pouze kód dárce, který může být ale v každém centru jiný a v praxi může jít stále o stejnou osobu. Pokud by tedy dárce například navštívil 30 center a v každém centru oplodnil 6 vajíček, vzniklo by 180 genetických potomků od stejného dárce. V takovémto případě bychom mohli hovořit o reálné hrozbě genetického poškození plodů v případě, kdy se v pozdějším životě setkají syn a dcera od stejného dárce. Takováto hrozba je reálně možná. Jak se jí tedy vyhnout? Měli by páry toužící po potomkovi podstupovat společně vyšetření DNA před vlastním početím? Je tento genetický hazard v souladu s etikou?⁶²

Další problém se týká využití „nepotřebných“ embryí. Hormonální stimulace totiž vede k větší produkci vajíček, která jsou oplozena, všechna získaná embrya se však nepoužijí. Embrya je tak možné zmrazit pro pozdější využití, darovat, použít k výzkumným účelům nebo zlikvidovat. Pokud jsou nevyužitá embrya zmrazena v tekutém dusíku, je možné je takto uchovat až po dobu sta let. Výhodou může být fakt, že pokud je první pokus o umělé oplodnění neúspěšný, další pokusy mohou být uskutečněny bez procesu odběru genetického materiálu. Je však otázkou, co ono zmrazení přináší pro počínající život, zda se bude vyvíjet přirozeným způsobem a zda máme vůbec právo manipulovat tímto způsobem s potenciální lidskou bytostí. Někteří lidé vyjadřují podporu k dalšímu způsobu nakládání s embryi, tedy výzkumu na kmenových buňkách a využití embryonálních buněk k léčbě těžce nemocných. Je to z toho důvodu, že metodou asistované reprodukce by mohla být vytvořena embrya, která by byla podrobena předimplantační genetické diagnostice a mohla by napomoci například při nemoci staršího sourozence. V tomto případě by však mohl nastat velký etický problém, kdy by došlo ke zplození dítěte „pouze“ za účelem uzdravení jiného. Výzkum kmenových buněk se proto provádí pouze z kmenové buňky embrya v předimplantační fázi. Stále jsou ale na místě obavy ze zneužití a cílené selekce.

⁶²

Srov. tamtéž, s. 255

Závěrem bych ráda dodala, že to, jak bude naloženo s embryi, je vždy na rodičích.⁶³

Jaká možnost naložení s „přebytečnými“ embryi je tedy ta správná? Je etické embryo zlikvidovat, pokud se podle některých názorů jedná o živou bytost? Je etické ho zmrazit a uměle tak korigovat dobu, kdy (zdali vůbec) přijde dítě na svět? Je správné jednat s embryem jako s komoditou a darovat jej? Je etické podrobit ho lékařským výzkumům a zkoušet na něm dosud neosvědčené a nezkoumané lékařské metody? Je těžké posoudit, co je správné, jisté však je, že rodiče budou žít se svým rozhodnutím celý život.

4.1.2 Etické otázky z pohledu psychologie

Pokud se na problematiku náhradního mateřství podíváme z hlediska psychologie, nejvíce diskutovaným problémem je negativní psychický dopad celé situace, a to jak na psychiku náhradní matky, tak na psychiku objednatelského páru a psychiku dítěte.

Co se týče náhradní matky, největším náporům na psychiku je bezesporu vytvoření si vazby k dítěti, které nosí a kterého se následně musí vzdát ve prospěch objednatelského páru. Nejedná se jen o samotný proces předání dítěte, který je bezesporu velmi psychicky náročný, ale také o myšlenky týkající se předání dítěte objevující se v průběhu těhotenství. Těmto myšlenkám lze jen obtížně zabránit, muselo by totiž dojít k potlačení mateřského pudu, které je samo o sobě patologickým jevem a souvisí s emoční labilitou. Matka by musela pracovat s myšlenkou, že dítě, které nosí, je nechtěné nebo cizí. Narážíme zde na další etické dilema týkající se osobnosti dítěte, ta může být totiž poškozena právě tím, že jeho vlastní matka odmítá jeho existenci.⁶⁴

Pokud se náhradní matka celých devět měsíců snaží zamezit citové vazbě k dítěti, jaké následky si pak dítě může nést? Můžeme navíc také hovořit o riziku přidružených „nezdravotních“ jevů“. Jedním z nich může být, že rodiče si budou vyhledávat náhradní matku podle svých představ, čímž může dojít k ostřejší selekci budoucích vlastností

⁶³ Srov. tamtéž

⁶⁴ Srov. HONZÁK, R., *Děloha není futrál na dítě* [online]

dítěte.⁶⁵

Dalším problémem může být fakt, že náhradní matka se po porodu dítěte nechce vzdát. Morální teolog Jiří Skoblík z Katolické teologické fakulty se k problematice vyjadřuje takto: „V přírodě je to zkrátka tak zařízené, že porodem se mezi matkou a dítětem vytváří hluboký citový vztah, tudíž se tyto ženy nedokážou od dítěte odloučit – nikoli v ojedinělých případech, ale vždycky. Pokud se po porodu neprobudí mateřská láska, hodnotí to lékaři jako patologický stav.“⁶⁶ Z tohoto důvodu považuje pronajímání dělohy za eticky nepřijatelné. Upozorňuje také na fakt, že může dojít k problémům mezi náhradní matkou a matkou z objednatelského páru, jejímž výsledkem jsou nechutné scény, kterými trpí obě strany.⁶⁷

Další otázkou je, jak se náhradní rodiče sžijí se svou novou rolí a jak si na ni zvyknou. Mohou se zde objevit otázky týkající se chápání poruchy neplodnosti jako neschopnosti. Náhradní matka se pak může zamýšlet, proč vlastně není schopna otěhotnět, zda je v tom nějaký podtext, například ten, že by nebyla schopna dítě dobře vychovávat. Tyto otázky pak mohou přetrvávat až do chvíle, kdy se stane náhradní matkou.⁶⁸ Pokud je žena neplodná, znehodnocuje jí to v její potenciální mateřské roli. Její pudově podmíněná pečovatelská a citová potřeba může být tímto neuspokojena.⁶⁹ Pokud pak žena převezme dítě od náhradní matky a stane se jeho sociální matkou, její pečovatelská a citová potřeba může být naplněna. Jakkoli je téma surogačního mateřství diskutované jako morální problém, zlepšení psychického stavu sociální matky může být jedním z pozitiv celého procesu.

Další otázkou, která zde vyvstává, je psychický vývoj dítěte. Podle M. Vágnerové jej může ovlivňovat mnoho různých faktorů, které se mohou lišit v závislosti na vývojové fázi, ve které se dítě zrovna nachází a s ohledem na další vlastnosti dítěte. „Rozvoj jednotlivých psychických funkcí i celé dětské osobnosti je dán dispoziční složkou a komplexem vnějších vlivů, které zvyšují pravděpodobnost získání

⁶⁵ Srov. *Náhradní mateřství: zdravotní, etické, morální a právní aspekty* [online]

⁶⁶ Srov. *Bude u nás legální pronajímat dělohu* [online]

⁶⁷ Srov. *tamtéž*

⁶⁸ Srov. KONEČNÁ, H., *Na cestě za dítětem*. 2. vyd. Praha: Galén, s.127

⁶⁹ Srov. VÁGNEROVÁ, M., *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči*, Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o.s., 2012, s. 8

určité zkušenosti.⁷⁰ Pokud bude vajíčko pocházet od náhradní matky nebo od dárkyně, dispoziční složka dítěte bude záviset na jejich dispozicích, kdežto objednatelský pár, tedy sociální rodiče, budou zastupovat komplex vnějších vlivů. Co se týká povahy dítěte, M. Vágnerová vystihuje problém velmi přesně: „Na rodičovské genetické předpoklady nelze usuzovat jen z vnějších projevů, které jsou pro tyto lidi typické, protože je mohly zásadnějším způsobem ovlivnit jejich životní podmínky. To znamená, že není tak snadné, a leckdy ani možné, odpovědět na logickou otázku osvojitelů či pěstounů, jaké má přijaté dítě předpoklady. Nelze vždycky s jistotou říci ani to, zda nebude v něčem handicapované.“⁷¹

Jako větší problém však vnímám to, že adoptivní děti a tedy i děti pocházející od náhradní matky mívají více adaptačních problémů než vlastní děti svých biologických rodičů, i když vyrůstají v jedné rodině. Jde o to, že jejich obtíže mohou vyplývat ze způsobu prožívání období před narozením, které nemuselo být vždycky bezproblémové. Bylo dokonce dokázáno, že dědičné dispozice mohou ovlivnit i míru dopadu psychosociální deprivace.⁷² Pokud dítě pochází od náhradní matky, domnívám se, že způsob prožívání dítěte v průběhu těhotenství mohl být do určité míry ovlivněn pocitem matky, která věděla, že dítě, které nosí, nebude v budoucnu její. Matka žila celé těhotenství s tím, že po porodu dítě odevzdá rodičům, otevírá se zde tedy mnoho otázek. Mohla se k dítěti chovat jako k vlastnímu? Mohla cítit totéž, co matka, která nosí vlastní dítě? Jak velké pouto mohlo mezi matkou a dítětem vzniknout? Nejedná se po porodu o násilné přetrhnutí pouta mezi matkou a dítětem a tím narušení prožívání dítěte?

Další psychosociální problém vyplývá ze situace, kdy bylo použito vajíčko či semeno dárce nebo děloha náhradní matky. Podle Hany Konečné je velice důležité si dopředu rozmyslet, co a kdy dítěti řekneme, až dojde na otázky týkající se těhotenství a porodu. Pokud se náhradní rodiče rozhodnou pro otevřenost, je dobré, aby dítě bylo informováno o svém původu jako první (s výjimkou zdravotníků a psychologů). Tím se dá předejít nepříjemné situaci, kdy se dítě o svém původu dozví jindy a jinak, než by si náhradní rodiče přáli či představovali. Pokud se rodiče rozhodnou dítěti původ zamlčet,

⁷⁰ Srov. tamtéž, s. 16

⁷¹ tamtéž, s. 16

⁷² tamtéž, s. 17

i když je otázkou, nakolik je to etické, je důležité, aby si dopředu rozmysleli své jednání a hlavně sdělování informací svému okolí.⁷³

4.2 Etické otázky z pohledu sociologie

Hlavní etická otázka týkající se oblasti sociologie, je ta, že dítě pocházející od náhradní matky by mohlo být degradováno pouze na věc a mohlo by dojít k jeho dehumanizaci, která je z hlediska etiky zcela nepřijatelná. Náhradní rodiče, kteří po dítěti touží, ho v případě jakéhokoli poškození nemusí přijmout, stejně jako zboží, které má určité vady. Dále může dojít také k dehumanizaci náhradní matky, která může být brána pouze jako nástroj určený k nošení dětí.⁷⁴

Dalším etickým aspektem může být problém s rolí matky. V případě náhradního mateřství vlastně hovoříme o dvou až třech matkách. První z nich je biologická matka, od které pochází genetická informace prostřednictvím vajíčka. Další (pokud se nejedná o stejnou ženu jako v prvním případě) může být matka, která prožila devítiměsíční těhotenství a zákonitě si vytvořila k dítěti určitý vztah. O ženě, která dítě vychovává, můžeme také hovořit jako o matce. Aby se dítě správně vyvíjelo po psychické stránce, bylo by žádoucí, aby funkci těchto tří matek zastupovala matka jediná. Pokud hovoříme o rolích, v rodině je samozřejmě důležitá i role otce, proto je velice důležité, aby se objednatelský pár skládal z muže i ženy. Je to z toho důvodu, aby byla zachována forma tradiční rodiny. Jako hlavní protiargument by však mělo zaznít, že v dnešní době celkově dochází k rozpadu rodinných forem, tradic a hodnot, role člověka se v těchto schématech mění, přesto však společnost relativně funguje. Proč by tedy nemělo být povoleno náhradní mateřství?⁷⁵

⁷³ Srov. KONEČNÁ, H., *Na cestě za dítětem*, s. 129

⁷⁴ Srov. MURRAY T. H., BERKELEY. *The worth of child*. University of California Press, 1996, s. 30

⁷⁵ Srov. MONAGLE J. F., THOMASMA D. C., *Health Care Ethics: Critical Issues for the 21st Century*, Editorial: Brian MacDonald, s. 48

4.3 Etické otázky z pohledu křesťanství

Jan Pavel II. v encyklice *Evangelium vitae* se k otázce surogačního mateřství vyjadřuje takto: „Podobně různé způsoby umělého oplodnění, které zdánlivě slouží životu a jsou obvykle s tímto záměrem používány, otevírají zároveň možnosti pro nové úklady proti životu. Kromě toho, že je nelze akceptovat z důvodů morálních, protože odděluje plození od lidského aktu manželského spojení, vykazují tyto technické způsoby dosti vysokou neúspěšnost: ta se projevuje nikoli v tom, že by nedošlo k oplodnění, ale že zárodek pak je velmi brzy vystaven nebezpečí smrti. Dále pak musí být vždy oplodněno více zárodků, které mají být vloženy do lůna ženy, a ty, které jsou „přebytečné“, jsou pak zničeny nebo používány k vědeckým výzkumům, kde pod záminkou pokroku lékařské vědy je ve skutečnosti lidský život redukován na obyčejný „biologický materiál“, s nímž lze volně nakládat.“⁷⁶

Mohli bychom namítnout, že i pokud vznikne embryo přirozenou cestou, tedy při pohlavním styku, ne vždy se mu podaří usídlit se v děložní sliznici. Existuje odhad, který tvrdí, že 50-70% embryí je ztraceno právě při marném pokusu o usídlení se v děloze. Sama příroda tedy zařídila, že s embryi je poněkud plýtváno, má však člověk stejné právo jimi plýtvat? M. Vácha uvádí, že příroda není naše morální učitelka. Věci v přírodě se prostě dějí, nelze si klást otázku, zda je to morálně správné či špatné. Člověk by naproti tomu měl jednat jako bytost morální a ptát se sám sebe, co je dobré či špatné.⁷⁷

Katolické křesťanství, které se hlásí k ontologickému personalismu, je striktně proti jakémukoli nakládání s embryi, hlavním důvodem k tomu je, že embrya vnímá jako živé bytosti. Výjimkou jsou dospělé kmenové buňky, které jsou získány z pupečnickové krve či při spontánních potratech.⁷⁸

Dne 26. 1. 2005 čeští a moravští biskupové schválili na svém zasedání prohlášení týkající se pokusů na lidských embryích. Toto prohlášení staví embryo na úroveň lidské bytosti a kritizuje zejména ničení embryí. „V České republice se v

⁷⁶ VÁCHA M., *Místo, na němž stojíš, je posvátná země*, s. 66

⁷⁷ Srov. VÁCHA M. *Místo, na němž stojíš, je posvátná země*, s. 90-91

⁷⁸ Srov. VÁCHA M. *Místo, na němž stojíš, je posvátná země*, s. 100

poslední době ozývají hlasy požadující legalizaci pokusů na lidských embryích. Tyto pokusy jsou zpravidla spojeny s narušením vývoje nebo destrukcí embryí. Žádná lidská bytost, a tedy ani lidský zárodek se nesmí stát prostředkem pro dosažení prospěchu druhých. Destruktivní výzkum na lidských embryích porušuje základní lidská práva, zejména právo na život a jeho integritu. Experimenty na lidských zárodcích nelze ospravedlnit ani poukazem na existenci uměle vyrobených lidských embryí, pro která není "racionální využití". Sebelepší úmysly nemohou odůvodnit ničení lidských zárodků, zvláště když deklarovaných výzkumných cílů je možno dosáhnout jinými cestami. Apelujeme na činitele odpovědné za přípravu zákonů i jejich schvalování, aby destruktivní výzkum na lidských zárodcích neumožnili.⁷⁹ Česká biskupská konference také nepřímou kritizuje i praktiky související s náhradním mateřstvím, když praví, že: „žádná lidská bytost a tedy ani lidský zárodek se nesmí stát prostředkem pro dosažení prospěchu druhých.“⁸⁰

4.4 Etické otázky z pohledu práva

Marek Vácha nabízí zajímavý pohled na tuto problematiku. Pokud se podíváme na jsoucna, která známe, může jimi být buď osoba, nebo věc, jiná klasifikace není z právního hlediska možná. Na embryo nemůže být pohlíženo jako na věc, ovšem je velmi problematické přiřknout mu status osoby. Pokud by status osoby mělo, pojí se s tím mnoho dalších právních otázek, například kdo je jeho zákonným zástupcem, jak bude postupováno v případě dědictví a podobně.⁸¹

M. Vácha také zmiňuje stanovisko K. Wojtyly, který se domnívá, že dítě je v podstatě komodita určená k prodeji či koupi, dokonce se zmiňuje i o reklamaci „zboží“ v případě nespokojenosti. Toto stanovisko souvisí s představou člověka z pohledu přírodních věd, které tvrdí, že člověk je souhrn genů, shluk buněk, soubor atomů.⁸²

Tato stanoviska nám jasně ukazují, v čem spočívá etický problém z pohledu

⁷⁹ *Prohlášení ČBK k pokusům na lidských embryích* [online]

⁸⁰ *Prohlášení biskupů k výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách* [online]

⁸¹ Srov. VÁCHA M. *Místo, na němž stojíš, je posvátná země*, s. 67

⁸² Srov. VÁCHA M. *Místo, na němž stojíš, je posvátná země*, s. 66

práva. Je totiž více než jasné, že na člověka nemůže být pohlíženo jako na věc, se kterou je možné volně nakládat. S tímto dilematem se pojí i otázka, jakou hodnotu má vůbec lidský život. Nelze stanovit cenu lidského života, v případě komerčního náhradního mateřství se tak ale v podstatě děje.

V některých zemích je problematika surogačního mateřství zakotvena v zákonech, ať už je jimi náhradní mateřství povoleno nebo naopak zakázáno. Zákonům týkajícím se surogačního mateřství, jsem se věnovala v předešlých kapitolách, tedy alespoň těm, které surogační mateřství povolují. Otázkou však je, nakolik zákony korespondují s názory obyvatel i všeobecně uznávanou etickou normou a zda mají v tomto ohledu výpovědní hodnotu. Některé země se ve své právní úpravě k náhradnímu mateřství vůbec nevyjadřují, což může být samo o sobě problémem, protože není jasně vymezené, co je tedy povoleno. Ve většině případů se pak v praxi jedná podle pravidla, že co není zakázáno, je dovoleno.

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo vysvětlit, jak je náhradní mateřství upraveno zákonem, a to nejen u nás, ale i v zahraničí, a jaké etické otázky kolem této problematiky vyvstávají. Náhradní mateřství je tématem, které se v naší společnosti sice objevuje, ale je stále málo diskutováno. Když jsem přemýšlela o tématu své bakalářské práce, rozhodla jsem se pro toto téma hlavně z důvodu, že mnoho lidí ani neví, co si pod pojmem náhradní (surogační) mateřství představit. Cílem tedy bylo celou problematiku přiblížit, včetně komplikovaných etických otázek, které nutně vyvstávají.

Metoda asistované reprodukce přichází společně s mnoha dalšími moderními technologiemi a nabízí neplodným párům řešení tam, kde už všechny pokusy o oplodnění klasickou cestou selhaly. V bakalářské práci je popsáno, jak v praxi celý proces probíhá a jak se neplodné páry mohou přeci jen stát rodiči.

V další části jsem se věnovala právním úpravám platným v různých zemích. Jak již bylo řečeno, právní úprava České republiky hovoří o surogačním mateřství velmi nejasně, tedy spíše se o něm nezmiňuje vůbec, pomineme-li zmínku v zákoně, že matkou dítěte je žena, která ho porodila. Snažila jsem se tedy objasnit právní úpravu České republiky a také právní úpravu států, od kterých by se Česká republika mohla případně inspirovat, pokud by tedy chtěla něco změnit. Zákonné úpravy týkající se surogačního mateřství se v těchto zemích v určitých bodech liší, v některých státech jsou však velmi podobné. Inspirace je tedy mnoho. Domnívám se, že každá změna v této oblasti bude vítána, zatím totiž objednatelské páry musí využívat jen mezer v zákoně.

Ve stěžejní kapitole jsem se věnovala etickým otázkám spojeným s problematikou surogačního mateřství, a to z několika pohledů, z nichž každý poukazuje na mnoho etických otázek.

Cílem této bakalářské práce bylo poukázat na problematiku surogačního mateřství a etické otázky, které se k ní pojí. Tento jev se nejen v naší zemi, ale i v dalších zemích, vyskytuje poměrně často a náhradních matek je čím dál tím více. Společnost však o tomto tématu příliš nediskutuje, jako by surogační mateřství

v podstatě skoro neexistovalo. Možná za tím vězí neinformovanost většiny společnosti nebo lhostejnost. Možná se jedná o téma, které obsahuje tolik etických dilemat, že raději není diskutované a není na něj příliš upozorňováno. Některé etické otázky přicházející ruku v ruce s problematikou surogačního mateřství jsem se snažila objasnit v této práci, nicméně jsem si jistá, že vyvstává ještě mnoho dalších. V budoucnu se pak jistě objeví další problémy a diskuze týkající se změny zákonů, pokud se Česká republika bude o tyto změny snažit.

Téma surogačního mateřství je aktuálním problémem dnešní doby a myslím si, že by si zasloužilo větší pozornost a diskuzi.

Seznam použitých zdrojů

ANNAS, George, J. *Making Babies without Sex: The Law and the Profits*. Public health and law. 2012, roč. 74, č. 12, PMID: PMC1652666

BĚLOHLÁVEK, A., J., ČERNÝ, F., JUNGWIRTHOVÁ, M., KLÍMA, P., PROFELDOVÁ, T., ŠROTOVÁ, E., *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012. ISBN 978-80-7380-413-8

COOK, R., S. D. SCLATER a F. KAGANAS. *Surrogate motherhood: International perspectives*. Portland: Hart Publishing. 2003. ISBN 1-84113-255-1

FRINTA, O., *Asistovaná reprodukce*, Právní fórum, 2005, Roč. 2, č. 4, ISSN 1214-7966.

HAASOVÁ, I., *Etika asistované reprodukce*. Sexuální a reprodukční medicína pro praxi. 2012, roč. 13, č. 6, ISSN 1803-5299

HADERKA, J., *Surogační mateřství*. Právní obzor., 1986, č. 10

HACH, P. *Metody asistované reprodukce a jejich etické problémy*, Scripta Bioethica, 2004, roč. 4, č. 2, ISSN: 1213-2977

HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014 ISBN 978-80-7400-503-9

KONEČNÁ, Hana, 2009. *Na cestě za dítětem*. 2. vyd. Praha: Galén. ISBN 978-80-7262-591-8

MONAGLE J. F, THOMASMA D. C. *Health Care Ethics: Critical Issues for the 21st Century*. Editorial: Brian MacDonald. ISBN 0-83420911-X

MURRAY T. H., BERKELEY. *The worth of child*. California: University of California Press, 1996. ISBN 10-0520088360

ONDOK, J. P., *Bioetika, biotechnologie a biomedicína*. Praha: Triton, 2005. ISBN 80-7254-486-1

ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014. ISBN 978-80-7478-370-8

VÁCHA, M. *Místo, na němž stojíš, je posvátná země.* Brno: Cesta, 2012. ISBN 978-80-7295-104-8

VÁGNEROVÁ, M., *Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči,* Praha: Středisko náhradní rodinné péče, o.s., 2012. ISBN 978-80-87455-14-2

VONDRÁČEK, L., VONDRÁČEK J, DVOŘÁKOVÁ, V. *Pronájem dělohy -náhradní mateřství.* Zdravotnictví v České republice. 2009, roč. 12, č. 3, ISSN 1213-6050.

Internetové zdroje:

Bude u nás legální pronajímat dělohu [online] 2009 [cit. 2016-02-09]. Dostupné na: <http://www.katyd.cz/domaci/bude-u-nas-legalni-pronajimat-delohu.html>

Britové začnou geneticky modifikovat lidská embrya [online] [cit. 2016-02-05]. Dostupné na: <http://www.novinky.cz/veda-skoly/393492-britove-zacnou-geneticky-modifikovat-lidska-embrya.html>

Egg donation and surrogacy in Florida: a safe haven [online] [cit. 2016-02-07]. Dostupné na: http://www.dreamababy.com/egg_fl-safe-haven.htm

Honzák, R., *Děloha není futrál na dítě* [online] 2010 [cit. 2016-02-08]. Dostupné na: <http://blog.aktualne.cz/blogy/radkin-honzak.php?itemid=8997>

India bans foreigners from hiring surrogate mothers [online] [cit. 2016-01-24]. Dostupné na: <http://www.theguardian.com/world/2015/oct/28/india-bans-foreigners-from-hiring-surrogate-mothers>

Náhradní mateřství: nová naděje nebo etický problém [online] 2009 [cit. 2016-02-21]. Dostupné na: <http://zena-in.cz/clanek/nahradni-materstvi-nova-nadeje-nebo-eticky-problem/kategorie/tehotenstvi-a-porod>

Náhradní mateřství: všechny děti jsou naše [online] [cit. 2016-01-21]. Dostupné na: <http://www.vitalia.cz/clanky/nahradni-materstvi-vsechny-deti-jsou-nase/>

Náhradní mateřství: zdravotní, etické, morální a právní aspekty [online] 2009 [cit. 2016-02-02]. Dostupné na: <http://zdravi.e15.cz/clanek/mlada-fronta-zdravotnicke-noviny-zdn/nahradni-materstvi-zdravotni-eticke-moralni-a-pravni-aspekty-447275>

Náhradní matky porodily už i u nás desítky dětí [online] [cit. 2016-01-20]. Dostupné na: <http://nahradni-materstvi.webnode.cz/news/nahradni-matky-porodily-uz-i-u-nas-desitky-deti/>

Návrh nového občanského zákoníku a surogační mateřství, [online]. 2011 [cit. 2016-01-12]. Dostupné na: <http://zdravotnickepravo.info/navrh-noveho-obcanskeho-zakoniku-a-surogacni-materstvi/>

Prohlášení ČBK k pokusům na lidských embryích [online]. 2005 [cit. 2016-02-12]. Dostupné na: <http://tisk.cirkev.cz/z-domova/prohla-eni-cbk-k-pokusum-na-lidskych-embryich/>

Prohlášení biskupů k výzkumu na lidských embryonálních kmenových buňkách [online]. 2005 [cit. 2016-02-12]. Dostupné na: <http://tisk.cirkev.cz/z-domova/prohla-eni-biskupu-k-vyzkumu-na-lidskych-embryonalnich-kmenovych-bunkach/>

Reproduction and abortion: law and policy [online] [cit. 2016-01-20]. Dostupné na: http://www.loc.gov/law/help/israel_2012-007460_IL_FINAL.pdf

Surrogacy in Israel [online] [cit. 2016-01-21]. Dostupné na: <http://www.newfamily.org.il/en/surrogacy-in-israel/>

Surrogacy in Ukraine [online] [cit. 2016-01-27]. Dostupné na: <http://en.surrogacy-ukraine.com/>

Surrogacy laws [online] [cit. 2016-01-28]. Dostupné na: <http://www.britishsurrogacycentre.com/surrogacy-laws/>

Surrogacy laws in India [online] [cit. 2016-01-20]. Dostupné na: http://surrogacylawsindia.com/legality.php?id=%207andmenu_id=71

Surrogacy Texas [online] [cit. 2016-01-28] Dostupné na: <http://sharedconception.publishpath.com/surrogacy-texas>

Surrogacy tourism skyrockets in US as wealthy international couples take advantage of

lax American laws [online] [cit. 2016-01-28]. Dostupné na:

<http://www.dailymail.co.uk/news/article-1376911/Surrogacy-tourism-skyrockets-US-wealthy-international-couples-advantage-lax-American-laws.html>

Šance na vlastní život [online] [cit. 2015-12-20]. Dostupné na: <http://www.ivf-zlin.cz/25922n-sance-na-vlastni>

Zákony:

Surrogacy Arrangement Act 1985 [online] [cit. 2015-12-19]. Dostupné na:

<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1985/49>

The Human Fertilization and Embryology Act 1990 [online] [cit. 2015-12-18].

Dostupné na: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2008/22/contents>

The Human Fertilization and Embryology Act 2008 [online] [cit. 2015-12-18].

Dostupné na: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2008/22/contents>

Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 91/1998 Sb., novela zákona o rodině

zákon č. 373/2011 Sb. O specifických zdravotních službách ve znění pozdějších předpisů

Abstrakt

ROHOVÁ, J. *Etické otázky náhradního mateřství*. České Budějovice 2016. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce Mgr. Martina Pavelková.

Klíčová slova: asistovaná reprodukce, etické otázky, náhradní mateřství, rodičovství

Bakalářská práce se zabývá problematikou náhradního mateřství. Zaměřuje se na právní úpravu České republiky a její vývoj. Součástí jsou i platné právní úpravy v jiných zemích. Dále se věnuje etickým otázkám spojeným s problematikou náhradního mateřství z pohledu medicíny, psychologie, sociologie, křesťanství a práva. Podrobněji se zabývá zejména statutem embrya, problematikou dehumanizace a negativním psychickým dopadem surrogátního mateřství na všechny zúčastněné.

Abstract

ROHOVÁ, J. *Ethical issues of surrogate motherhood*

Key words: assisted reproduction, ethical issues, parenthood, surrogate motherhood

The Bachelor thesis deals with the issues of surrogate motherhood. It focuses on the legislation of the Czech Republic and its development. It also includes legislation in foreign countries. It discusses ethical issues connected with the issue of surrogate motherhood from the perspective of medicine, psychology, sociology, law and Christianity as well. It deals particularly with the embryo status, the issue of dehumanization and negative psychological impact of surrogate motherhood on all the sides participating in detail.